Konserwacja kolumnowego pomnika Matki Bożej Niepokalanej

Dzięki funduszom z budżetu miasta Jarosławia kolumnowy pomnik Matki Bożej Niepokalanej, ustawiony na początku XX wieku u zbiegu obecnych ulic: Jana Pawła II i Stefana Czarnieckiego, doczekał się w lipcu 2009 roku rozpoczęcia bardzo potrzebnych prac konserwatorskich. Ich podjęcie było konieczne, bowiem niewłaściwie *„odnawiany”* przez dziesięciolecia pomnik z naturalnego kamienia, w dużej mierze zatracił swe nieprzeciętne walory estetyczne i artystyczne. Jest to tym cenniejsza inicjatywa, że Jarosław jest miastem bardzo *„ubogim”* w zabytkowe pomniki, dlatego też te nieliczne, które przetrwały do czasów współczesnych, powinny być otoczone szczególną troską, zwłaszcza jeżeli przemawiają za tym merytoryczne argumenty.

Charakterystyczna *„statua”*, w formie wysokiej kolumny z figurą Matki Bożej Niepokalanej, ustawiona została w 1904 roku przy ówczesnej ulicy Krakowskiej, *„gdzie dawniej była studnia”*, z inicjatywy Komitetu Mariańskiego w Jarosławiu, w 50-tą rocznicę ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Marii Panny. Pomnik jarosławski wzorowany jest prawdopodobnie na kolumnowym pomniku Niepokalanej, ustawionym w 1857 roku na Placu Hiszpańskim w Rzymie, w trzecią rocznicę ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP. Przy rzymskim pomniku od czasu jego ustawienia, corocznie w dniu święta Niepokalanego Poczęcia NMP, odbywają się modlitwy wiernych z udziałem papieża. Przedstawienie Matki Bożej na pomniku kolumnowym, nie jest przypadkowe, bowiem kolumna jest między innymi symbolem połączenia ziemi z niebem (za pośrednictwem Matki Bożej, w kulturze chrześcijańskiej, wierni żyjący na ziemi, wypraszają łaski u Boga w niebie). Tak pojęta symbolika sprawiła, że tradycja umieszczania figur Matki Bożej na pomnikach kolumnowych jest dość odległa, gdyż sięga początków XVII wieku. Po raz pierwszy nastąpiło to w 1614 roku, kiedy to, na polecenie papieża Pawła V, przed bazyliką Santa Maria Maggiore w Rzymie ustawiono, na marmurowej kolumnie, brązową rzeźbę Niepokalanej stojącej na półksiężycu, trzymającej Dzieciątko Jezus, które przebija krzyżem węża.

Niepokalana z jarosławskiego pomnika ukazana została w typowym ujęciu ikonograficznym (dla tego rodzaju przedstawień). Postać z rozpuszczonymi, falującymi włosami i rękami złożonymi na piersi, stoi w kontrapoście (ciężar ciała oparty na jednej nodze, podczas gdy druga jest lekko wysunięta do przodu) na ziemskiej półkuli i sierpie księżyca. Prawa stopa depcze głowę węża. Wokół głowy umocowany został, wykonany z metalu, nimb z 12 gwiazd. Takie przedstawienie Matki Bożej nawiązuje do fragmentu Apokalipsy Świętego Jana: *„Niewiasta obleczona w słońce i księżyc pod jej stopami, a na jej głowie wieniec z gwiazd dwunastu”*. Figurę otacza, ufundowany przez jednego z mieszkańców Jarosławia w okresie międzywojennym, metalowy płaskownik, stanowiący konstrukcję oświetlenia elektrycznego. Na cokole kolumny wyryty został napis inskrypcyjny o treści: *„Do Ciebie się uciekamy o Maryo Królowo”* oraz data *„1854-1904”*. Warto jeszcze dodać, że jarosławski pomnik Niepokalanej posiada swój niemalże identyczny odpowiednik, różniący się jedynie drobnymi szczegółami, w nieodległym Zarzeczu. Sygnowana przez Józefa Kuleszę kolumnowa figura Matki Bożej Niepokalanie Poczętej ustawiona została na placu przed tamtejszym kościołem św. Michała Archanioła, podobnie jak w Jarosławiu, w 1904 roku. Jak głosi napis umieszczony na cokole kolumny: *„statuę wystawili (...) mieszkańcy wsi należących do parafii w Zarzeczu na pamiątkę jubileuszu ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu N.M.P.”*.

Przy tej okazji nie od rzeczy będzie przypomnieć, że dogmat o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Marii Panny ogłoszony został uroczyście 8 grudnia 1854 roku, przez papieża Piusa IX, bullą (dokumentem papieskim) *„Ineffabilis Deus”*. Najważniejszy fragment tego dokumentu brzmi: *„…ogłaszamy, orzekamy i określamy, że nauka, która utrzymuje, iż*

Najświętsza Maryja Panna od pierwszej chwili swego poczęcia, na podstawie szczególnej łaski i przywileju wszechmogącego Boga, mocą przewidzianych zasług Jezusa Chrystusa, Zbawiciela rodzaju ludzkiego - została zachowana nietknięta od wszelkiej zmazy grzechu pierworodnego, jest prawdą przez Boga objawioną, i dlatego wszyscy wierni powinni w nią wytrwale i bez wahania wierzyć". Ogłoszenie tego dogmatu uznawane jest powszechnie za pierwszy przypadek, we współczesnej historii, wypowiedzi papieża *„ex cathedra"* (łac. *„z katedry"*), czyli zgodnie z obowiązującą doktryną katolicką - w sposób nieomylny. Wydarzenie to miało miejsce jeszcze przed ogłoszeniem, w 1870 roku, konstytucji dogmatycznej „*Pastor aeternus"* (po jej ogłoszeniu jedyny raz, jak dotychczas, w formie tej wypowiedział się papież Pius XII, ogłaszając w 1950 roku dogmat o Wniebowzięciu NMP).

Podobnie, jak w Zarzeczu, również jarosławski pomnik Niepokalanej powstał w renomowanej pracowni kamieniarsko-rzeźbiarskiej Józefa Kuleszy (1859-1923), funkcjonującej na przełomie XIX i XX wieku przy ulicy Rakowickiej w Krakowie. Wyroby pochodzące z tego warsztatu spotkać można na wielu cmentarzach, placach i w kościołach Polski południowo - wschodniej, chociaż główne ich skupisko znajduje się w Krakowie. Aktywną działalność, Józef Kulesza, prowadził również w Jarosławiu. Pod koniec XIX wieku swoje usługi reklamował w lokalnej prasie jarosławskiej. Polecał wykonawstwo *„wszelkich robót fabrycznych i pomnikowych z piaskowca, marmuru, granitu i seynitu"*. Jak głosiła reklama, zakład *„posiadał na składzie wielki zapas gotowych pomników"*. Oferował również wykonawstwo *„grobów familijnych"*, według własnych lub dostarczonych projektów, a ponadto podejmował się *„wszelkich reperacyj wchodzących w zakres sztuki kamieniarsko-rzeźbiarskiej"*. W Jarosławiu Józef Kulesza zrealizował kilka prac rzeźbiarsko-kamieniarskich. Wykonał między innymi dwie figury świętych dominikańskich, które w 1886 roku umieszczone zostały na bramie wjazdowej do jarosławskiego sanktuarium Matki Bożej Bolesnej. Jego dziełem jest też, wykonany w 1895 roku, ołtarz w Kaplicy Zjawienia zwanej *„Studzienką"* oraz tablica marmurowa, wmurowana naprzeciw ambony w 1887 roku na pamiątkę odnowienia kościoła dominikańskiego. Kilka prac powstałych w pracowni Józefa Kuleszy znajduje się na jarosławskim Starym Cmentarzu, z których najbardziej okazały jest nagrobek mjr Leona Czechowskiego przedstawiający umieszczoną na wysokim cokole postać kobiety płaczki, klęczącej u stóp krzyża z tondem zawierającym wizerunek Madonny Jasnogórskiej. Pomimo braku sygnatury, z dużą dozą prawdopodobieństwa można również przyjąć, że w krakowskiej pracowni Józefa Kuleszy wykonana została także uskrzydlona postać dominikańskiego świętego Wincentego Ferreriusza, umieszczona na wybudowanym pod koniec XIX wieku, grobowcu jarosławskich dominikanów.

Wspomniane na wstępie prace konserwatorskie polegać będą na oczyszczeniu cokołu i kolumny z grubej warstwy obrzutki cementowej (nałożonej metodą nakropienia i pomalowanej farbą elewacyjną) oraz na zdjęciu z figury Matki Bożej kilku wtórnych, łuszczących się warstw powłok malarskich. Po impregnacji strukturalnej (wzmacniającej), uzupełnieniu ubytków i scaleniu kolorystycznym, przeprowadzona zostanie hydrofobizacja, czyli pokrycie wierzchniej warstwy pomnika specjalną substancją, która zapobiegać będzie wnikaniu wody w głąb struktury kamienia. Zdemontowana zostanie też, szpecąca pomnik, konstrukcja oświetlająca wykonana z płaskownika, zaś nimb z 12 gwiazd zostanie pozłocony. Dodatkowo pomnik ogrodzony zostanie ażurowym, metalowym ogrodzeniem, nawiązującym wyglądem do ogrodzenia oryginalnego, znanego z przekazów ikonograficznych w postaci fotografii z początku XX wieku. Wszystkie planowane prace, w połączeniu z właściwym oświetleniem otoczenia, przyczynią się do przywrócenia pomnikowi pierwotnych parametrów technicznych i walorów estetycznych. Zabytek zostanie równocześnie zabezpieczony przed destrukcyjnym działaniem czynników atmosferycznych.

Zbigniew Zięba